

Aleksandra Banaszek
(Warszawa)

MATERIAŁY WŁADYSŁAWA BRATKOWSKIEGO
(1882-1966)
(III-179)

Władysław Bratkowski urodził się 22 marca 1882 r. w Gębicach (pow. Mogilno, woj. poznańskie) jako syn Antoniego, nauczyciela szkoły ludowej i Pelagii z Hemmerlingów.

W 1901 r. ukończył gimnazjum klasyczne w Śremie i podjął studia na Wydziale Włókienniczym Politechniki w Brunzshwiku, które ukończył w 1905 r., uzyskując tytuł inżyniera dyplomowanego. Po studiach przez okres pierwszych dwóch lat pracował w fabryce maszyn włókienniczych, jeden rok w przędzalni lnu w Dülken k. Düsseldorfu. Potem w Urzędzie Patentowym w Berlinie (8 miesięcy), a następnie w fabryce maszyn suszarniczych w Herfeldzie w Hesji.

W 1909 r. został redaktorem czasopisma włókienniczego „Textil-und Färbereizeitung”, na którego łamach zamieścił szereg artykułów. W 1910 r. wydał w Berlinie podręcznik *Die Baumwollweberei*.

W 1911 r. został powołany na profesora nadzwyczajnego włókiennictwa na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej, w 1914 r. został profesorem zwyczajnym.

W czasie I wojny światowej Władysław Bratkowski odbywał służbę wojskową w armii austriackiej. W sierpniu 1915 r. dostał się do niewoli rosyjskiej. W 1918 r. powrócił do Polski.

W 1919 r. wyjechał za granicę w celu zapoznania się z problemami przemysłu lniarskiego w Belgii, Francji, Wielkiej Brytanii i w Niemczech.

Po powrocie do kraju w 1920 r. rozwinął działalność organizacyjno-techniczną, przyczyniając się do rozwoju przemysłu lniarskiego w Polsce. W 1920 r. zorganizował w Poznaniu Towarzystwo Akcyjne „Płótno”, którego był dyrektorem w latach 1920–1925. Ponadto w okresie 1920–1931 pobudował roszarnię, przędzalnię i tkalnię lnu w Staszewie pod Poznaniem, roszarnię w Gostyniu, małą trzepakalnię lnu we Frampolu Lubelskim oraz mechaniczną trzepakalnię lnu w Bezdanych pod Wilnem, którą dzierżawił od Towarzystwa Akcyjnego w latach 1925–1931.

W 1931 r. Władysław Bratkowski został powołany jako profesor na Katedrę Włókiennictwa Wydziału Mechanicznego Politechniki Warszawskiej.

W latach II wojny światowej (1940–1945) pracował w Zakładach Żyrardowskich na stanowisku doradcy naukowego i eksperymentatora. Był tajnym referentem spraw włókienniczych rządu londyńskiego (1940–1943).

Po wojnie w 1945 r. Władysław Bratkowski był jednym z organizatorów Politechniki Łódzkiej. Kierował Katedrą Włókiennictwa na Wydziale Mechanicznym, która przekształciła się w 1947 r. w Wydział Włókienniczy. Do przejścia na emeryturę 1960 r. pozostawał na stanowisku kierownika Katedry Przędzalnictwa Włókien Łykowych tegoż wydziału.

Ponadto był współorganizatorem Instytutu Włókiennictwa w Łodzi w latach 1946–1947, gdzie kierował Zakładem Mechanicznej Technologii Włókna (1947–1951).

Był doradcą i członkiem Rady Naukowej Instytutu Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu oraz członkiem Sekcji Budowy Maszyn PAN.

Władysław Bratkowski rozwijał działalność organizacyjną jako redaktor czasopism „Technik Włókienniczy” w latach 1932–1939. Po wojnie współdziałał przy powołaniu „Przeglądu Włókienniczego” i był jego redaktorem naczelnym w latach 1945–1946.

Władysław Bratkowski opublikował około 60 prac naukowych, głównie z dziedziny włókien łykowych, m.in.: *Sprawa lnu w Polsce* (1920), *Naukowe podstawy nowej technologii lnu i konopi* (1936), *Przędzalnictwo*, t. I (podręcznik).

W dziedzinie wynalazczości Władysław Bratkowski opracował m.in.: metodę kotonizacji, tzw. taśmowy system kotonizacji, zapoczątkował badania nad nową technologią przerobu włókien łykowych oraz taśmowym praniem wełny potnej.

Władysław Bratkowski był członkiem towarzystw naukowych, jak Towarzystwo Naukowe Warszawskie od 1936 r. i Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Ponadto był pierwszym przewodniczącym Zarządu Głównego Stowarzyszenia Włókienników Polskich.

Za całokształt pracy naukowej otrzymał w 1952 r. Nagrodę Państwową II stopnia. W 1956 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 1957 r. Orderem Sztandaru Pracy II klasy.

W 1960 r. Władysław Bratkowski przeszedł na emeryturę. Zmarł 15 marca 1966 r. w Łodzi.

Spuścizna Władysław Bratkowskiego, licząca ok. 1,5 m.b., została nabyta przez Archiwum PAN w 1969 r. od żony Anieli Bratkowskiej. Materiały ułożone były w teczkach i zaopatrzone w wykaz. Spuścizna Wł. Bratkowskiego została uporządkowana w 1987 r. przez Aleksandrę Banaszek – słuchaczkę Policealnego Studium Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa, specjalizacja archiwistyczna – pod kierunkiem mgr. Józefa Mizikowskiego jako praca praktyczna.

W trakcie prac porządkowych materiały W. Bratkowskiego podzielono na siedem grup.

Grupa I – materiały twórczości naukowej – dzieli się na następujące podgrupy: prace i artykuły (podgrupa A), wykłady, referaty i recenzje (podgrupa B) oraz patenty i wynalazki (podgrupa C).

Pracom i artykułom nadano układ tematyczno-alfabetyczny. Zgrupowano je w dwu jednostkach zbiorczych i zaopatrzone w aneksy. Dotyczą one zagadnień z zakresu organizacji przemysłu włókienniczego w Polsce i technologii obróbki lnu i konopi.

Następna podgrupa obejmuje wykłady, referaty i recenzje. Wykłady dotyczą włókiennictwa i surowców włókienniczych. Natomiast referaty, ułożone w porządku alfabetycznym, poświęcone są m.in. perspektywom rozwoju przędzalnictwa i produkcji włókna łykowego w Polsce. Zgrupowane zostały w jednostkę zbiorczą i zaopatrzone w aneks (j.a. 4). Recenzjom nadano również układ alfabetyczny. Omawiają one m.in. prace z dziedziny technologii obróbki włókienniczej.

Patenty i wynalazki stanowią podgrupę trzecią. Ułożono je w porządku chronologiczno-alfabetycznym i zaopatrzone w aneks (j.a. 6). Dotyczą m.in. obróbki włókna łykowego, lnu i konopi.

Grupie II – materiałom działalności zawodowej – nadano układ tematyczny. Dotyczą m.in. pracy Wł. Bratkowskiego w Instytucie Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu i Zjednoczeniu Przemysłu Lniarskiego. Z uwagi na szczupłość dokumentów związanych ze współpracą Wł. Bratkowskiego z Muzeum Historii Włókiennictwa w Łodzi jako członka jego Rady umieszczono je w j.a. 7, łącznie z materiałami dotyczącymi Instytutu Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu.

Grupie III – materiałom biograficznym – nadano układ tematyczny. Są to: autożyciorys, ankieta personalna, nominacje i fotografie.

Korespondencja stanowi grupę IV materiałów. Rozdzielono ją na wychodzącą i wpływającą, ułożono alfabetycznie według nazwisk odbiorców i nadawców i zaopatrzone w aneksy.

W grupie V – materiałów o twórcy spuścizny – znajdują się m.in. wspomnienia i artykuły traktujące o dorobku naukowym Wł. Bratkowskiego w związku z 50-leciem jego pracy naukowej, zamieszczone na łamach czasopisma „Przemysł Włókienniczy” z 1957 r. (wśród nich wspomnienia W. Bratkowskiego) i „Zeszytów Naukowych Politechniki Łódzkiej” z 1963 r. Ponadto wspomnienia pośmiertne J. Sikorskiego o W. Bratkowskim zamieszczone w „Journal of Industrial Textiles”[?] (odpis) i artykuły w związku ze zgonem

opublikowane przez redakcję „Przeglądu Włókienniczego” i w „Zeszytach Naukowych Politechniki Łódzkiej” (1967). Materiały tej grupy ułożono w porządku chronologicznym.

Grupę VI – materiały osób obcych – stanowi praca H. Górskiego.

Spuściznę zamyka załącznik (grupa VII), który stanowią druki twórcy spuścizny.

Spuścizna Wł. Bratkowskiego liczy 18 jednostek i otrzymała w Archiwum PAN sygnaturę III-179. W bazie szukajwarchiwach ma nr 293.

Źródła i bibliografia

1. *Materiały Władysława Bratkowskiego* Archiwum PAN, sygn. III-179, j. 11, 14, 15
2. „*Minerwa Polska*” –kartoteka uczonych polskich (1946–1950) Archiwum PAN
3. St. Łoza, *Czy wiesz, kto to jest?*, Warszawa 1938, s. 70

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

I. Materiały twórczości naukowej	1-6
A. Prace i artykuły	1-2
B. Wykłady, referaty, recenzje	3-5
C. Patenty i wynalazki	6
II. Materiały działalności zawodowej	7-10
III. Materiały biograficzne	11
IV. Korespondencja	12-13
V. Materiały o twórcy zespołu	14-16
VI. Materiały osób obcych	17
VII. Załącznik	18
Aneksy	1-7

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Prace i artykuły

1. *Organizacja przemysłu włókienniczego*
Prace i artykuły
1938–1961, masz., l., k. 147, zob. aneks 1
2. *Technologie obróbki lnu i konopi*
Prace i artykuły
1943–1963, masz., l., j. niem., pol., k. 197, zob. aneks 2

B. Wykłady, referaty i recenzje

3. *Włókiennictwo. Surowce włókiennicze*
Wykłady
1945, b.d., rkp., masz., l., k. 118
4. Dekortykacja włókien łykowych, perspektywy rozwoju przędzalnictwa i historia technologii włókienniczej
Referaty
1949–1957, b.d., masz., l., k. 69, zob. aneks 3
5. *Hunke Julian, Analiza sił tarcia włókien łykowych przy rozciągu taśmy składającej się z nieciągłych włókien*
Szałkowski Zbigniew, Opracowanie dokumentacji oddrewniarki konopnej oraz Wpływ poślizgowego zginania łodyg na opóźnienie łyka konopnego w procesie dekortykacji

Szałkowski Z., Ankudowicz W., Hopczyński J., *Analiza wpływu działania iglastych bębnowych pól rozciągowych na oczyszczenie i podzielność łyka konopnego*,

Recenzje

1954–1960, rkp., masz., l., k. 13

C. Patenty i wynalazki

6. Obróbka włókien łykowych, sposoby otrzymywania kotoniny i dekortykatu

Patenty i wynalazki

1935–1962, b.d., masz., fkp., j. niem., pol., l. 97, zob. aneks 4

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI ZAWODOWEJ

7. Instytut Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu. Rada Naukowa Zespołu Nowej Technologii i Zespołu Konopnego; Muzeum Historii Włókiennictwa w Łodzi

Protokół z posiedzenia oraz komunikaty i korespondencja. Lista członków Rady Muzeum

1959–1966, masz., l., k. 29

8. Zjednoczenie Przemysłu Lniarskiego

Sprawozdanie z przebiegu prac nad polepszeniem jakości kotoniny

B.d., masz., l., k. 13

9. Ocena działalności i pracy twórczej pracowników naukowych – M. Klimka i Z. Szałkowskiego

Opinie

1947–1960, masz., l., k. 6

10. Bruliony z notatkami, m.in. z posiedzenia Komisji Postępu Technicznego

1946–1961, rkp., sz., j. niem., pol., k. 150

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

11. Autożyciorys i ankieta personalna. Nominacje i gratulacje. Dokumenty dotyczące przyznania renty specjalnej

1950–1965, rkp., masz., l., k. 15 + fot. 4, zob. j. 14

IV. KORESPONDENCJA

12. Osoby i instytucje B-Z

Korespondencja wychodząca

1946–1968, b.d., masz., j. niem., pol., l., k. 65, zob. aneks 5

13. Instytucje B-T

Korespondencja wpływająca

1943–1960, masz., j. niem., pol., l., k. 8, zob. aneks 6

V. MATERIAŁY O TWÓRCY SPUŚCIZNY

14. 50-lecia pracy naukowej Wł. Bratkowskiego

Wspomnienia i artykuły zamieszczone w „Zeszytach Naukowych Politechniki Łódzkiej” nr 53 z 1963 r. i „Przemysle Włókienniczym” nr 11 z 1952 r.

1952–1963, druk, sz., k. 37 zob. j. 11

15. Jan Sikorski, *Prof. Wł. Bratkowski (wspomnienia)*
Prof. dr Wł. Bratkowski, „Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej”, nr 93, 1967
Prof. dr inż. Wł. Bratkowski, „Przegląd Włókienniczy” nr 1, 1967
Artykuły wspomnieniowe
1967, masz., druk, sz., j. niem., pol., l., k. 42

16. Wycinki prasowe dotyczące Wł. Bratkowskiego zamieszczone w „Głosie Robotniczym”, „Dzienniku Łódzkim”, „Trybunie Ludu”
1951–1968, druk., l., k. 7

VI. MATERIAŁY OSÓB OBCYCH

17. Górski Henryk, *Sprawozdanie z przebiegu prac doświadczalnych przeprowadzonych na terenie Zakładów Żyrardowskich wg wniosku racjonalizatorskiego dotyczącego oczyszczania i przerobu pakul*
Praca
B.d., masz., l., k. 11

VII. ZAŁĄCZNIK

18. Włókiennictwo
Druki twórcy spuścizny
1945–1967, druk, sz. zob. aneks 7

ANEKS 1

J. 1. Organizacja przemysłu włókienniczego
Czy przemysł lękowy musi być deficytowym, 1960
Dziesięć lat pracy badawczej Zakładu Przędzalnictwa Włókien Łykowych Politechniki Łódzkiej, 1955
Jak zapewnić przemysłowi lękowemu rentowność?, 1960
Organizacja branż w oparciu o branżowe instytuty naukowe, 1958
O rozwój własny bazy surowcowej, 1954
Perspektywy rozwoju przemysłu lękowego w Polsce (1958), „Przegląd Włókienniczy”, 1959, nr 13
Polska Akademia Nauk a włókiennictwo, 1953
Techniczno-ekonomiczna analiza nowej metody produkcji i przedzenia kotoniny, 1961
Zasady racjonalizacji przemysłu lękowego, 1954

ANEKS 2

J. 2. Technologia obróbki lnu i konopi
Dlaczego jednak konopie zamiast lnu, „Przemysł Włókienniczy”, 1948, nr 6
Konieczne zmiany w technologii lnu i konopi, 1960
Konopie zamiast lnu, „Przemysł Włókienniczy”, 1948, nr 3–4
Kotonizacja racjonalna, b.d.
Len, b.d.
Neues Ausarbeitungsverfahren für Flachs- u. Hanfstroh, 1943
Prawidłowa technologia uprawy i przerobu konopi, 1963
Problem dekortykacji konopi, 1952
Przebudowa pakularki warunkiem uzdrowienia lniarstwa, b.d.
Sposób otrzymania kotoniny z zielonego włókna lnu lub konopi, b.d.
Sposób przerobu słomy lnianej na włókno jednolite, 1962

ANEKS 3

J. 4. Dekortykacja włókien łykowych, perspektywy rozwoju przędzalnictwa i historia technologii włókienniczej

Dekortykacja i odklejanie włókien łykowych, b.d.

Perspektywy rozwoju przędzalnictwa w planie 6-letnim, 1950

Referat Wydziału Włókienniczego na uroczystość X-lecia Politechniki Łódzkiej, na temat powstawania wyższych uczelni technicznych, 1957

Referat wygłoszony na zjeździe w Puczniewie – Mianowie dnia 15 X 1949 r. na temat badań prowadzonych w Ośrodku Doświadczalnym w Puczniewie –Mianowie nad roślinami włóknistymi, 1949

Stan obecny i perspektywy na najbliższą przyszłość produkcji włókna łykowego oraz możliwości zaopatrzenia przemysłu, 1955

Z historii technologii włókienniczej, b.d.

ANEKS 4

J. 6. Obróbka włókien łykowych, sposoby otrzymywania kotoniny i dekortykatu

Sposób kotonizacji przędzy łykowego i dalszego przerobu kotonizowanego włókna, 1935

Sposób kotonizacji przędzy łykowego, 1937

Sposób odklejania surowego włókna łykowego (dekortykatu) w postaci taśmy, 1952

Sposób odklejania zieleńcowego włókna łykowego (dekortykatu) w postaci taśmy, 1953

Rozdzielne odprowadzenie i przerób wytrzępków z wierzchołkowych i korzeniowych partii lodyg lnu, 1960

Sposób przerobu słomy lnianej na włókno jednopostaciowe, 1962

Nowy kształt ząbków drutu pilowego w obiciach rozwłókniarek i zgrzeblarek, b.d.

Sposób odziarniania słomy lnianej, b.d.

Sposób otrzymywania kotoniny z zielonego włókna lnu lub konopi, b.d.

Sposób przędzenia nieskręconego niedoprzędu z włókien łykowych, b.d.

Uszlachetniająca obróbka lodyg lnu przed ich wyprawą na włókno, b.d.

Verrichtung zum Abschneiden der Izopf- oder Wurzebenden von Bestfaserstangeln, b.d.

Zgrzeblarka dla zielonego włókna lnu lub konopi w szczególności przeznaczonego na kotonizację, b.d.

ANEKS 5

J. 12. Osoby i instytucje B-Z

Bielska Fabryka Maszyn Włókienniczych	1960	1.3
Centralny Zarząd Przemysłu Łykowego	1951	1.2
Instytut Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu	1955–1960	1.3
Klimek Mieczysław	1946	1.2
Ministerstwo Przemysłu Lekkiego. Departament Produkcji i Techniki w Warszawie	1950	1.1
Textillaboratorium De Voorzorg Enschede, Holland	1943	1.3
Zjednoczenie Fabryk Budowy Maszyn Włókienniczych	b.d.	1.1
Zjednoczenie Przemysłu Lniarskiego		
Wydział Technologiczny Roszarń	1960	1.1
Zjednoczenie Przemysłu Włókien Łykowych	1959	1.1
Nie ustalono	1960–1962	1.2

ANEKS 6

J. 13. Instytucje B-T

Bielska Fabryka Maszyn Włókienniczych	1960	1.1
Cramer-Halstrup Franz	1958	1.1
Łódzkie Towarzystwo Naukowe	1960	1.1
Textillaboratorium De Voorzorg Enschede, Holland	1943–1944	1.2

ANEKS 7

J. 18. Włókiennictwo

Od redakcji, „Przegląd Włókienniczy”, 1945, nr 1

Nowa technologia wyprawy i przerobu włókien tykowych i jej uzasadnienie gospodarczo-techniczne, „Archiwum Budowy Maszyn”, 1955, nr 2, s. 285–317

Prace wybrane, Wydawnictwo Przemysłu Lekkiego i Spożywczego, Warszawa 1967

Przędzalnictwo, tom I (podręcznik), Państwowe Wydawnictwo Techniczne, Warszawa 1952

Szkolnictwo przemysłowe, odbitka z „Przeglądu Włókienniczego”, 1946, nr 2

Taśmowa wstępna obróbka wełny, „Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej”, 1963, nr 53

Z przeszłości w przyszłość włókiennictwa, odbitka z „Przeglądu Włókienniczego”, 1946, nr 3–5